

ՈՒՒԼԵԱՄՍ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ ՎՐՈՎՄՈՒՆՔԸ ԲԿԱՑԱԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

ՄԱՐԿ ՏՈՒԷՆԻ ¹⁾

(Պատմել է հեղինակին Նիւ-Եօքքէ քաղաքացի Մէկ Ուլեամսը, որին հեղինակը պատահել է երկաթուղու կառքում)։

Պատմածս վերաբերում է, այսպէս սկսեց Ուլեամսը, այն ժամանակին, երբ կրուպ անուանւած սարսափելի և անբուժելի բկացաւր տարածւած էր մեր քաղաքումը և ահ էր գցել բոլոր մայրերի վերայ։ Այդ ժամանակն էր, որ ես իմ կնոջ ուշադրութիւնը հրաւրելով մեր փոքր աղջիկ Նելլու վերայ, ասացի՝

— Ես, հոգեակս, եթէ քո տեղ լինէի, թող չէի տալ, որ երեխան կրծի այս սոճի ճիպոտը։

— Էհ, ինչ մնաս ունի, սիրելիս, պատասխանեց կինս և միւսնոյն ժամանակը պատրաստեց պաշտպանելու երեխայի արածը, որովհետև կանայքը չեն կարող առանց հակառակելու ամենալաւ խորհուրդն անգամ ընդունել։ Իմ խօսքն պսակւած կանանց մասին է։

— Բոլորը գիտեն, նկատեցի ես կնոջս, որ սոճին ամենից անսնդարար ծառն է, որ կրծում է երեխան։

Կինս, որ ձեռքը տարել էր ճիպոտը առնելու, յետ քաշեց իւր ձեռքը։ Լաւ երեւում էր, որ տիկինս ներքուստ կռւում է և վերջապէս ասաց.

— Դու, ի հարկէ, սիրելիս, այդ բանը աւելի լաւ իմանում

¹⁾ Տուէնը — ամերիկական կատակաբան (հումորիստ) է, շատ լատին հեղինակ կրթւած աշխարհում։

կը լինես, կամ գոնէ երևակայում ես, որ դիտես: Բայց բոլոր բժիշկները ասում են, որ սոճի ծառի մէջ եղած հիւթը, տերպենտինը, շատ օգտակար է այն երեխաներին, որոնց մէջքը և երիկամունքը թոյլ են կազմուած:

—Հա', եթէ այդպէս է, ես սխալ եմ: Դէ' ես չը դիտէի, որ նեյլու երիկամունքը և ողնաշարը մնասուած են և որ բժիշկը խորհուրդ է աւել...

—Ո՞վ ասաց, թէ աղջկանս մէջքը և երիկամունքը մնասուած են:

—Միթէ՞, հոգեալիս, այս րոպէին դո՛ւ չէի՞ր ակնարկութիւն անողը:

—Ի՞նչ ես բաներ հնարում: Ես այդ տեսակ ոչ մի ակնարկութիւն չեմ արել:

—Խնայէ՛ս, աղաւնեակս: Դեռ երկու րոպէ էլ չի անցել, որ դու ասացիր թէ...

—Փիլիսոփայութիւններ մի' անիլ, խնդրեմ: Ես ինչ գիտեմ, ինչ ասացի: Աղջկայ ճիւղոտ կրծելուց ոչ մի մնաս չի կարող պատահել. այդ ինքդ էլ լաւ գիտես դու: Թող կրծի իրան համար. ի՛նչ ես ուզում:

—Բաւական է, հոգեալիս. ես այժմ հասկացայ քո կարծիքը այդ բանի մասին և կը գնամ կը կարգադրեմ, որ հենց այսօր նեյլու համար պատրաստեն երկու կամ երեք սալ լաւ սոճի փայտ: Իմ երեխան չը պէտք է պակասութիւն զգայ, թէ ինչ է, ես...

—Ո՛ւհ, գնաս մէկ դու քո գործիդ և ինձ հանգիստ թողնես: Կինդ մի խօսք չը պէտք է ասի, որ դու չը բռնես նորանից: Եւ յետոյ կը վիճես-կը վիճես, մինչև որ ինքդ էլ չես իմանալ, թէ ինչից սկսեց բոլոր խօսակցութիւնը:

—Լաւ, քո ասածը լինի. բայց ախր հետևողութիւն չկայ քո այն վերջին նկատողութեան մէջ, որով...

Բայց իմ անկողնում կինը դեռ չը վերջացած խօսքիցս բռնկեց և դուրս վազեց, հետը տանելով և աղջկաս: Երեկոյեան, սեղանի վերայ նորից տեսայ կնոջս՝ բայց սարսափած, սպրտնած, պատից աւելի սպիտակած երեսով:

—Դիտես ինչ, ա' մարդ, շտապեց նա ասելու, դարձեալ մի զոհ: Փոքրիկ Դէորգը հիւանդացել է:

—Չը լինի՞ կրուպով:

—Այո կրուպով:

—Բայց միթէ փրկելու յոյս չը կայ:

—Ոչ մի. Տէր ամենակալ, ինչ պէտք է լինի մեր վիճակը:

Այդ ժամանակ դայեակը բերաւ Նեյլուն բարի գիշեր ասելու և մօր ետեւից գիշերուայ աղօթքը կրկնելու: Աղօթքի ժամանակ՝ ինչպէս եղաւ՝ երեխան հազաց: Կինս սարսափեց և երեսի վերայ վայր ընկաւ, կարծես կայծակահար եղած: Բայց շուտով ոտքի թռաւ՝ երկիւղից առաջացած հոգսերին նւիրելու:

Նա հրամայեց Նեյլու մահճակալը մանկասենեակից հեռացնել մեր ննջարանը և գնաց ստուգելու հրամանի կատարումը: Ինչ էլ քաշ տւեց իւր հետը:

Մեծ արագութեամբ ամեն բան կարգադրւած էր: Կնոջ առանձնարանում դրւած էր մահճակալ դայեակի համար: Բայց կինս յանկարծ մտաբերեց, որ այստեղ մենք շատ հեռացած կը լինենք միւս երեխայից և դժուար վիճակի մէջ կը լինենք, եթէ ցաւեր սկսեն նորանու՛մ: Իեզճ կին-արամատս սարսափից կրկին գունատւեց:

Այն ժամանակ երեխայի և դայեակի մահճակալները տարանք դարձեալ մանկասենեակը. իսկ մեր մահճակալները տեղաւորեցինք հարեան սենեակում:

Հազիւ գործը վերջացրել էինք, կինս մտաբերեց, որ Նեյլին կարող է Գէորգից վարակւել: Այդ նոր ծագած կասկածը այնպէս վրդովեցրեց նորան, որ մենք չը գիտէինք էլ՝ ինչպէս նորան հանգըստացնենք: Անբընկայելի արագութեամբ դուրս հանեցինք մահճակալները մանկասենեակից: Կինս այնպէս կատաղի կերպով շտապում էր, որ քիչ մնաց ջարդուփշուր անի Նեյլու մահճակալը:

Մենք իջանք ստորին յարկը, բայց այնտեղ դայեակի համար չը կարողացանք տեղ յարմարեցնել, մինչդեռ կինս մեծ յոյս էր դրել դայեակի փորձառութեան վերայ: Ստիպւած մենք կրկին տարանք բոլոր իրեղէնները մեր ննջարանը և վերջապէս՝ փոթորիկից ցրւեկած և նորից բունը գտած թռչունների նման՝ ուրախացանք, երբ կարգադրութիւններս իրագործեցինք:

Կինս անհամբեր վազեց մանկասենեակը անսնելու՝ ինչ է այնտեղ կատարուում. բայց շատ շուտ դարձաւ նոր սարսափով և հարցրից ինձանից:

—Սա ի՞նչ է նշանակում, փոքրիկը ձիդ քնում է:

—Հոգեա՛կս, դու լաւ գիտես, որ մեր փոքրիկը միշտ լաւ է քնում:

—Գիտեմ, գիտեմ: Բայց այժմ նա ուրիշ կերպ է քնած: Նա կարծես... կարծես... այնպէս հանգիստ չունի է քաշում... Տէր Աստուած, ես վախենում եմ...

—Դէ՛ հոգեակս, նա միշտ հանգիստ է քնում:

—Ախ, այդ գիտեմ: Բայց հիմի այդ բանը ինձ կարծես վախեցնում է: Նորան հսկող աղջիկը շատ է ջահել ու անփորձ: Մարիամին ուղարկենք նորա մօտ. ով գիտէ, ինչ կարող է պատահել այնտեղ:

—Այդ ասենք լաւ ես մտածել. բայց քեզ ո՞վ պէտք է օգնի, հարցրի ես:

—Ա՛յ, դու կարող ես ամեն բանում ինձ օգնել: Այսպէս սարսափելի ժամանակ ես ոչ ոքի ինքնուրոյն գործ չեմ հաւատալ. ինքս պէտք է անեմ:

Ես կնոջս պատասխանեցի, որ ես անվախել կը համարեմ պառկել և քնել—նորա ուսին գցելով մեր հիւանդ երեխայի խնամելը և հոգատարութիւնը ամբողջ տանջալի գիշերը: Բայց կինս ինձ հանգըստացրեց: Պառաւ Մարիամը գնաց առաջւայ պէս մանկասենեակում մնալու:

Նեղին քնի մէջ երկու անգամ հազաց:

—Ա՛խ, ի՞նչ եղաւ բժիշկը: Ա՛ մա՛րդ, սենեակումը շատ շոք է, անտանելի է: Փակիր վառարանի պահակը:

Կատարեցի պատւէրը. բայց նայելով ջերմաչափին, որ ցոյց էր տալիս միայն 16°, զարմացայ թէ ինչու է այդ աստիճանը շատ երեւացել հիւանդ երեխայի համար:

Այդ ժամանակ կառապանը քաղաքի հեռու ծայրից տուն դարձաւ, լուր բերելով, որ մեր բժիշկը ինքը հիւանդ է և պառկած է անկողնում, կինս նայեց ինձ վերայ մոլոր հայեացքով և յուսահատ ձայնով ասաց.

—Ես այստեղ ճակատագիրս եմ տեսնում: Երեւի մեզ այդպէս է վիճակւած: Նա առաջ երբէք, երբէք հիւանդ չէր լինում: Երեւի Աստուծու օրէնքի դէմ ենք ապրել, ահա որտեղ է բանը: Բանի հազար անգամ քեզ ասել եմ այդ մասին: Այժմ պտուղները տեսնում

ես: Մեր երեխան էլ չի առողջանալ: Երանի քեզ, որ այս դասը դու չես զգուժ: Իսկ ես ինքս ինձ չեմ ներիլ երբեք:

Ձր ցանկանալով ի հարկէ կնոջս վիրաւորելու և միայն անզգուշութիւնիցս ես պատասխանեցի, որ ես երբեք չեմ էլ մտածել, թէ մենք անազնիւ, անբարոյական կեանք ենք վարել:

— Ա՛ մարդ, ուզում ես այժմ էլ Աստուծու բարկութիւնը երեխիս գլխին թափես:

Կինս սկսեց լալ և յանկարծ բացականչեց:

— Բժիշկը գոնեա դեղեր ուղարկէ՛ր:

Ես պատասխանեցի՝

— Ի հարկէ: Ահա դեղերը: Ես սպասում էի յարմար ըոպէի, որ քեզ հաղորդեմ:

— Դէ, որ այդպէս է, տուր այստեղ շուտով, դէհա: Թէ չե՞ս հասկանում, որ ամեն մի վայրկեանը թանգ է: Ի՞նչ եմ ասում: Ինչ եմ անում դեղերը, երբ բժշկի ասելով՝ այս հիւանդութիւնը անբուժելի է:

Ես պատասխանեցի, որ քանի որ երեխան կենդանի է, յոյսներս չը պէտք է կտրենք:

— Յոյսնե՞րս, ճշաց կինս, հասկանում ես ի՞նչ ես խօսում, չը ծնած երեխայի չափ էլ... Սա ի՞նչ է նշանակում, դեղատոմսակի վերայ գրած է «Ժամը մի անդամ մի թէյի գլխաւ: Ժամը՞ մի անգամ: Կարծես թէ երեխայի կեանքը փրկելու համար մի տարի ժամանակ ունենք: Օհ, շտապի՛ր, ա՛ մարդ, գեղը բաց արա: Դու մի հացի գդալ ածա. դէհա, շուտ արա:

— Բայց, սիրելիս, յանկարծ հացի գդալից...

— Հոգիս մի հանիլ, Աստուած սիրես՝ մէկ է... Ա՛ռ, ա՛ռ, ընդունիր այս դեղը, իմ սիրունիկս, իմ քաղցրիկս, մի քիչ դառն կը լինի, բայց յետոյ նեղիկս, մայրիկի աղջիկը, կ'առողջանայ: Այ, ա՛յդպէս, այ, այ: Ապրես: Դէ հիմի գլուխդ դիր մայրիկի կրծքին և քնիր, աչքերդ փակիր, փակիր, սիրունիկս... Օհ, ես գիտեմ, նա մինչև էգուց չի ապրիլ: Գիտես ի՞նչ (դարձաւ նա ինձ). եկ դեղը տանք հացի գդալով՝ ամեն մի կէս ժամից յետոյ: Թէ ասում եմ, երեխային մի քիչ էլ բելադոն տանք, օկօնիտ տանք, կ'օգնեն: Գնաս, ա՛ մարդ, բերես: Բայց սպասիր, լաւ կը լինի՝ ես ինքս գնամ: Դու այսպէս բաների գլուխ չ'ունենա:

Շուտով դորանից յետոյ մենք պառկեցինք քնելու՝ երեխայի մահ-
ճակալը մօտիկացնելով կնոջ բարձին։ Այս տար ու բերը ինձ լա-
լոգնեցրեց, այնպէս որ հազիւ պառկեցի քունս սաստիկ տարաւ։ Բայց
կինս զարթեցրեց։

—Սիրելիս, ասաց նա, վառարանի պահակը հօ բաց չի։

—Ոչ։

—Ես էլ այդպէս էի կարծում։ Վերկաց մէկ բաց արա՛. սենեա-
կումը ինչ որ շատ է ցուրտ։

Ես կատարեցի նորա խնդիրքը և կրկին քնեցի, բայց մի քանի
ժամանակից յետոյ կինս ինձ նորից զարթնեցրեց։

—Որ երեխայի մահճակալը քո անկողնին մօտեցնես, լաւ կ'ա-
նես. վառարանին մօտ կը լինի երեխան՝ կը տաքանայ։

Ես ուզում էի մահճակալը տեղափոխել, բայց ոտքս դիպաւ
գորգին և երեխան զարթնեց։ Կինս սկսեց նորան քնացնել, իսկ ես
մնջացի։ Կարճ ժամանակից յետոյ լսեցի քնի մէջ կնոջ շշջալը։

—Սիրելիս, սագի ճրագու է հարկաւոր, մենք ունենք, բայց
պէտք է բերող լինի։ Ձանգը տուր, աղախինը գալ։

Քնաթաթախ վերկացայ և յանկարծ կոխ տւի կատուն, որ սաս-
տիկ ճիչ հանեց։ Ես քացով տւի նորան, բայց ոտքս գիպաւ բազ-
կաթռին։

—Ա՛ մարդ, ի՛նչու ես լուսաւորում սենեակը. գիտես, որ երե-
խան կարող է զարթնել։

—Մէ՛կ չը տեսնե՞մ, ո՞ր տեղս եմ ջարդել կամ վիրաւորե՞լ։

—Դէ որ այդպէս է, հենց բազկաթռուն էլ նայի՛ր... կոտրւած
է լինելու անպատճառ։ Խե՛ղճ կատու, եթէ քացիդ նորան հասած
լինէր...

—Կատուի դարդը մի թող է՛։ Այս բաները տեղի չէին ունենալ,
եթէ դու Մարիամին այստեղ պահած լինէիր, որ նա ինքը կատարէր
այս նորան միայն վերաբերելի գործերը։

—Ամօ՛թ քեզ, դեռ տղամարդ ես. ես կարծում էի, դու կը քաշ-
ւես այդպէս բաներ ասել։ Ես վրդովւում եմ լսելով, որ դու ինձ
ամենաչնչին օգնութիւններ չես կարողանում անել այսպիսի սարսա-
փելի ըրտնչութեամբ, երբ մեր երեխան...

—Լաւ, լաւ, լաւ. բոլորը կ'անեմ՝ ինչ ուզում ես։ Բայց զան-

դակ տալը զուր է, ամենքը քնած են: Որտեղ է դրած սագի ճրագուն:

— Մանկասենեակի վառարանի մօտ: Եթէ ինքդ ես գնում, ասա՝ Մարիամին, որ...

Ես բերի ճրագուն և պառկեցի քնելու. բայց կինս ինձ հանգիստ չը թողեց:

— Դիտես, սիրելիս, որ ես քեզ նեղութիւն տալուց ինքս տանջւում եմ, բայց սենեակը էլի ցուրտ է, ճրագուն քսել չի կարելի: Վառարանը մէկ վառես: Փայտը դարսւած է, միայն լուցկին վառես ու կպցնես՝ բաւական է:

Վերկացայ տեղիցս, վառարանը վառեցի և վհատւած կերպով ընկայ աթոռի վերայ:

— Ինչո՞ւ ես աթոռի վերայ նստում, ա՛ մարդ, կը մրսես: Մտի՛ր անկողինդ:

Երբ որ պառկում էի, կինս ասաց.

— Մի քիչ էլ սպասի՛ր. նեղին մի անգամ էլ դեղ ընդունի:

Դեզն էլ տւի: Դեղը փախցնում էր երեխայի քունը: Երբ հէնց որ տենում էր, որ երեխան զարթնել է, իսկոյն նորան մերկացնում էր ու մարմինը սագի ճրագու քսում: Ես դարձեալ քնեցի և դարձեալ ինձ զարթեցրին:

— Սիրելի՛ս, մի տեղից փչում է և սաստիկ է փչում: Իսկ այս հիւանդութեան ժամանակ քամին շատ մնաս է: Երեխայի մահճակալը մօտիկացրու կրակին:

Այս պատէրը կատարելուց ոտքս դարձեալ դիպաւ. գորգին. ես բարկացայ և զայրոյթից վեր առի գորգը վառարան զցելու. բայց կինս անկողնից թռաւ և ձեռքիցս խլեց գորգը: Մենք մի թեթեւ կուեցինք: Փոքր քնելուց յետոյ ես վերկացայ և կաւատի սերմ դրի երեխայի կրծքին:

Որովհետեւ վառարանում կրակը ինքն իրան չի մնում, հանգչում է, ուստի ամեն մի քսան ըստին վեր էի կենում և ուղղում էի փայտերը: Այս հանգամանքից օգուտ քաղեց կինս և նա էլ քսան ըստին յետոյ երեխային դեղ էր տալիս: Ժամանակ-ժամանակ, այն էլ բաւական ստէպ, փոխում էի կտաւատի սերմը և մանանեխ ու ուրիշ սպեղանի էի դնում երեխայի մարմնի ազատ մնացած տեղերում: Այս բոլորը մի կերպ տանում էի. բայց առաւօտեան դէմ

փայտերը բոլորովին այրւեցին և կինս ստիպեց, որ ես գնամ փայտանոցը և փայտի նոր պաշար բերեմ։ Ես չը համբերեցի՝ ասացի.

—Հոգեալիս, փայտ բերելը շատ էլ հեշտ ու հաճելի չէ։ Երեխային կարելի է տաքացնել լաւ ծածկելով։ Փոխենք մարմնի վերայ դրած դեզերը և այնուհետեւ...

Կինս մի ազմուկ հանեց, որ ինչ արած՝ դնացի մի խտիտ փայտ բերի, որից յետոյ ընկալ անկողինս և այնպէս խռմիացրի, ինչպէս ընդունակ են ֆիզիքայէս և հոգեպէս շատ յոգնած մարդիկը։ Առաւօտը լուսաբացին ես զգացի մի խիստ հարւած, որ ինձ սթափեցրեց։ Կինս նայում էր ինձ վերայ մոլոր հայեացքով և վրդովմունքից շնչասպառ էր լինում։ Մի կերպ ուժը ժողովելով՝ նա ասաց.

—Բոլորը վերջացաւ, բոլորը կորաւ։ Տես, ինչպէս երեխան քրտնած է։ Ինչ անենք այժմ, Տէր Աստուած, Տէր Աստուած։

—Հեր օրհնած, մի՞թէ կարելի է այդպէս վախեցնել։ Տէր Աստուած, չը գիտեմ՝ ինչ անեմ։ Որ այդպէս է, նորից ճրագու քսի՛ր ու դնենք երեխային քամի տեղ, որ...

—Օհ, ինչ խելառն ես։ Ամեն մի րոպէն այստեղ թանգ է։ Շուտով գնա բժշկի ետեւից։ Ինքդ, ինքդ գնա՝ — և նորան ասա, զլին դիր վերջապէս, որ պէտք է զայ այստեղ ինքը՝ կենդանի թէ մեռած։

Ես վազեցի, հիւանդ բժշկին ոտքի կանգնացրի և հետո առի ու տուն եկաւ։ Նա քննեց նեյրուն և յայտնեց, որ նա մեռնելու ամենեւին ցանկութիւն չունի։ Ես ի հարկէ շատ ուրախացայ, բայց կինս այնպէս բարկացաւ, կատաղեց, որ կարծես թէ բժիշկը նորան վիրաւորել էր իւր խօսքով։ Յետոյ նա ասաց, որ երեխայի հազի պատճառը նորա կոկորդը ընկած մի որ և է իրի աննշան գրգռումից է առաջ եկել։ Ես կարծում էի թէ կինս բժշկի այլալիսի խօսքերի վերայ դուրս կ'անի սենեակից։ Բժիշկը աւելացրեց յետոյ, որ եթէ երեխան մի անգամ սաստիկ հազայ, կոկորդը կարող է մաքրւել։ Եւ արդարեւ բժիշկը տւեց երեխային մի ինչ որ դեզ, որից նորա հազը սաստիկ բռնեց և կոկորդից դուրս թռաւ մի կտոր բարակ բան։

—Ձեր աղջիկը կրուպով հիւանդ չէ, յայտարարեց բժիշկը։ Կարելի է նա մի որ և է ճիւղի կտոր կամ ճիւղոտ է կրծել, որից մի կտոր մնացել է կոկորդում։ Դորանից մի առանձին փնա չի առաջանալ։

—Նա էլ այդ կարծիքի եմ, աւելացրի ես։ Բայց մի բան կայ,

որ սոճում եղած տերպենախնը շատ օգտաւէտ է մանկական մի քանի հիւանդութիւնների ժամանակ, Սակայն իմ կինը ինքը աւելի լաւ կերպով կը բացատրի ձեզ այդ բանը:

Եինս դատողութիւն անելու գլուխ չունէր: Նա արհամարհանքով շուռ տւեց երեսը և սենեակից դուրս եկաւ: Այդ ժամանակից մեր ընտանեկան կեանքում մէկ միջնադէպ պատահեց, որի մասին մենք աշխատում ենք երբէք խօսք չը բաց անել. բայց և այդ ժամանակից մեր օրերը անցնում են ուրախ և անվրդով:

(Պատկաճներից շատ սակաւներն են ծանօթ պարոն Ուիլեամսի քաշած տանջանքին, ուստի հեղինակը կարծում է, որ այս դէպքի նորութիւնը հետաքրքրական կը լինի բարեմիտ ընթերցողիս համար):